

הבימה
התיאטרון הלאומי

הסוחר מזנוציה

1933

בהשתתפות:

יגאל שדה · חנה לסלאו · דאנה איבגי

הפקה רבת משתתפים בגרסה חדשה לקלאסיקה מאת וויליאם שייקספיר
תרגום: דורי פרנס | בימוי: משה קפטן ומירי לור

1933

הסופר מיווצר

מאת ויליאם שייקספיר

תרגום: דורי פרנס

בימוי: משה קפטן, מירי לוז

דרמטורגיה וכתובת פרולוג/אפילוג: נגה אשכנזי

עיצוב תפאורה: ערן עצמון

עיצוב תאורה: אבי יונה בואנו (במבי)

עיצוב תלבושות: אביעד אריק הרמן

עריכה מוסיקלית: מירי לוז

עיצוב וידאו: אריק אביגדור

כוריאוגרפיה: חיים פרשטיין

הדרכת טקסט: ענת זמש-ריגל

מפיקה ראשית: טלי צוקר

עוזר במאי: כריסטופר חביב

מנהלות הצגה:

דנה פלסר, כרמל כהן, שירן מעוז

הצגה ראשונה:

17.7.2025, אולם "מסקין"

משך ההצגה:

שעה וחמישים (ללא הפסקה)

עריכת תוכניה:

נגה אשכנזי ומור ארליך-אמסלם

צילום סטילס:

רדי רובינשטיין

צילום:

משה נחומוביץ', דניאל קמינסקי

עיצוב:

סטודיו דפנה זילברשטיין

משתתפים

שיילוק

אנטוניו

פורשה

נריסה

בסאניו

גרציאנו

לורנצו

סלארינו

סולאניו

ג'סיקה

פראו גובו

דוכס

נסיך מרוקו + גבר ברלינאי

נסיך אראגון + תובל

זמר גרמני

חנה לסלאו

יגאל שדה

דאנה איבגי

ספיר אזולאי

מתן שביט

אלכס קרול

ויטלי פרידלנד

ישי בן משה

ניר זליחובסקי/ אבישי מרידור

הילה שלו

דוית גביש

עודד לאופולד

שפי מרציאנו

ניל משען/ אבישי מרידור

טל קלאי

המחזה

שיילוק היא מלוות כספים, אלמנה, יהודיה. הסוחר העשיר והאנטישמי אנטוניו לווה ממנה כסף עבור חברו, אהובו, שיוצא לצוד לעצמו רעייה עשירה. הגברת שיילוק מציבה רק תנאי אחד - כמין בדיחה פרטית - בעד ההלוואה: אם הסכום לא יוחזר עד יום זה-וזה, היא רשאית לחתוך לעצמה ליטרת בשר מגופו של אנטוניו... עם הזמן הבדיחה נעשית רצינית מאד.

שייקספיר התכוון לכתוב קומדיה, אבל צילו של היהודי וצילה של שגאת היהודים מעיבים על הרומנטיקה והעליצות. בניגוד לכל בני דורו, שייקספיר מצייר את הדמות היהודית לא כקריקטורה שטנית, אלא כאדם בשר ודם, עם יצרים, רגשות, חולשות ומעלות, דמות רבת פנים, אנושית ואף נוגעת ללב.

ההפקה הנוכחית מעתיקה את מקום העלילה וזמן ההתרחשות לברלין, 1933, אחת התקופות הקודרות והמאיימות בהיסטוריה של האנושות הנאורה בכלל ושל העם היהודי בפרט.

המחלקה למאבק באנטישמיות וזוהי הוועדה
המסחרית הבינלאומית העולמית

ההצגה הופקה בחסות המחלקה למאבק באנטישמיות - ההסתדרות הציונית העולמית
ובתמיכתם האדיבה של דיתה ואלכס לנדסברג.

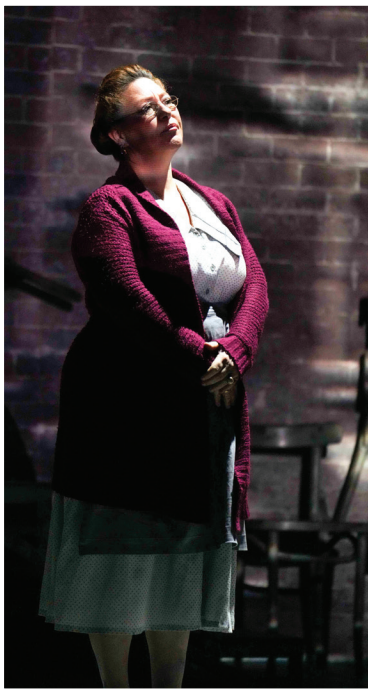
פרולוג

פראו גובו:

לפני שהכל התחיל, היהודים חיו פה בברלין כמו שאר בני-האדם - בינינו. לצידנו. חלקם אפילו מעלינו... כמו הגברת שלי, פראו שיילוק. אף פעם לא חיבבתי אותה במיוחד. אבל כל פעם שחשבתי לברוח ולמצוא לי אדונית חדשה, המצפון המקולל אמר לי להישאר. להיות נאמנה ליהודיה שלי. מה לעשות? נקשרתי אליה. נקשרתי אל הילדה שלה.

בתקופה ההיא, רוח חדשה נשבה בווימאר וחינכו אותנו לשנוא יהודים. למה דווקא יהודים? למה לא? "היהודים נצלנים", "עם של שודדים!" ככה אומרים המנהיגים שלנו. "יהודים יעשו הכל בשביל כסף!" הם סוחרים ממולחים... אצלם "גם עסקים צועדים על גופות!" אבל עזבו את הפוליטיקה, ותהנו מהפואטיקה. תתפעלו מהליריקה ותחגגו את השייקספיריקה.

פרולוג חדש שנכתב עבור ההפקה הנוכחית
כתיבה: נגה אשכנזי

הקונספט הבימתי משה קפטן

ההחלטה להעלות גרסה חדשה של "הסוחר מוונציה" גובשה בשנתיים האחרונות בתגובה לאנטישמיות ההולכת וגוברת באירופה ובעולם כולו.

הביקורת האנטי ישראלית בעקבות המלחמה בעזה הכשירה את הקרקע להתעצמות השנאה והאלימות כלפי יהודים ברחבי העולם, ועל כן נראה לי חשוב להציג על הבמה המרכזית של התיאטרון הלאומי את היצירה השייקספירית הזו בה שנאת הזר - היהודי - מהווה קרקע פורייה לעלילה המפותלת אותה שירטט שייקספיר.

בחרנו למקם את היצירה בברלין של שנת 1933, מספר חודשים לפני מינויו של היטלר לקנצלר, תקופה בה השנאה כלפי יהודים הלכה והתעצמה. ברלין של שנות ה-30 הייתה עיר של ניגודים חברתיים רבים. בעוד שחלק גדול מהאוכלוסייה המשיך להתמודד עם אבטלה גבוהה ועוני בעקבות מלחמת העולם הראשונה, המעמד הגבוה ומעמד הביניים הלכו וגדלו, חזרו בהדרגה לשגשוג כלכלי, והפכו את ברלין לעיר קוסמופוליטית. היהודים היו מיוצגים באופן בולט בין מייסדי רפובליקת ויימאר, ורבים ראו בשנות ויימאר את "תור הזהב של יהדות גרמניה". יהודי גרמניה זכו להצלחה רבה בכל תחומי החיים - במסחר, בתעשייה, באמנות ובמדע.

בעוד שמעשים הומוסקסואלים היו אמנם לא חוקיים, שילוב של נסיבות אפשרו לתרבות גאה תוססת להתבסס בברלין, והעיר הפכה בית לתחילתה של תנועת זכויות אזור להומוסקסואלים, בראשות הרופא והסקסולוג היהודי-גרמני, מגנוס הירשפלד. עלייתה של המפלגה הנאצית לשלטון חיסלה באכזריות את כל ההישגים הליברליים הללו.

הפקה זו של "הסוחר מוונציה" מעמידה תמרור אזהרה מפני הסכנות הרבות שמביאות איתן שנאת זרים ואי קבלת האחר.

עיצוב תלבושות - אביעד אריק הרמן

תמיד משמח אותי לשוב ולעצב תלבושות בתיאטרון הלאומי 'הבימה', ולעבוד לצד צוות יוצרים ושחקנים מוכשר ונפלא שאני מאד אוהב. הפעם, לקלאסיקה שייקספירית שמתרחשת בלבה של ברלין 1933 - רגע שבו ההיסטוריה לובשת מסכה. בהתאם לחזון של משה קפטן ומירי לזר, ביקשתי ליצור עולם תיאטרלי שבו כל דמות לבושה לא רק לפי זמנה, אלא לפי הסיפור שהיא מסתירה - או חושפת. התלבושות שואבות השראה מהאופנה האירופית של התקופה, מזוהר הקברט ומאפלת האידיאולוגיה המאיימת לגבור. גזרות מחויטות, פרטי הלבשה תחתונה, תלבושות מגדריות נזילות - כל אלו מרכיבים שפה חזותית המעמיקה את המתח בין זהות אישית למבנה חברתי. עבורי, הבגד הוא לא רק לבוש - הוא פעולה דרמטית. דרך הבד, התפרים, הצבעים והקווים - אני מזמין את הקהל להתבונן מחדש בדמויות, בהיסטוריה, ובעצמנו.

אנטישמיות בתחפושת

מ"הסוחר מוונציה" ועד ימינו - ד"ר רחלי ברץ, ראש המחלקה למאבק באנטישמיות, ההסתדרות הציונית העולמית

האנטישמיות, כמו וירוס עקשן, אינה נעלמת - היא מוטציה. היא משנה צורה ומראה בהתאם לאקלים חברתי והפוליטי, אך מהותה נותרת זהה. המסע מדמותו של שיילוק במחזה "הסוחר מוונציה" ועד להתפרצויות האנטישמיות העכשוויות חושף אמת מטרידה: האנטישמיות לא נעלמה, היא פשוט השתנתה והתחדשה.

המחזה "הסוחר מוונציה" של שייקספיר מהווה דוגמה מובהקת לאנטישמיות הקלאסית - גלויה, בוטה, וחסרת התנצלות. שיילוק, הדמות היהודית במחזה, מוצג כדמות חמדנית, נקמנית ואכזרית, המוכנה לדרוש "ליטרת בשר" כתשלום על חוב.

נקודה חשובה להבנת ההקשר: בזמן כתיבת המחזה בסוף המאה ה-16, לא היו יהודים באנגליה - הם גורשו ב-1290 ולא הורשו לחזור עד 1656. שייקספיר יצר דמות סטריאוטיפית המבוססת על דימויים אנטישמיים נוצריים, ללא מפגש עם יהודים אמיתיים שיכלו להפריך את הסטריאוטיפים הללו. האנטישמיות במחזה מתבטאת בכמה אופנים: היהודי כמלווה בריבית וכתאב בצע, היהודי כנקמן חסר רחמים, היהודי כ"אחר" וכמי שאינו שייך לחברה האנושית-נוצרית, והמרת דתו הכפויה לנצרות כ"פתרון" וכניצחון המוסר הנוצרי.

כיום, האנטישמיות לבשה צורות חדשות, מתוחכמות ומסוכנות לא פחות. במקום השנאה הגלויה, היא מסתתרת מאחורי שלושה מנגנונים עיקריים: מוסר כפול, עיוות עובדות, והשתיקה.

האנטישמיות המודרנית מתבטאת בהחלת סטנדרטים כפולים על יהודים ובמיוחד על מדינת ישראל. בעוד שמותר ואפשר להביע ביקורת כנגד מדיניות ממשלת ישראל, כפי שעושים כלפי כל מדינה אחרת, אסור לשלול את עצם זכותה וקיומה של ישראל כמדינה יהודית. זוהי הנקודה הקריטית: ביקורת לגיטימית הופכת לאנטישמיות כאשר היא שוללת את זכות קיומה של המדינה היהודית היחידה בעולם, בעוד שאיש אינו מערער על זכות הקיום של מדינות אחרות.

בניגוד לאנטישמיות הקלאסית שיצרה דמוניזציה ישירה, האנטישמיות העכשווית משתמשת בנרטיבים מעוותים ובסקלטיביות עובדתית. היא הופכת את היוצרות: הקורבן מוצג כתוקפן, המתגונן כאגרסיבי. אולי המאפיין המטריד ביותר של האנטישמיות העכשווית היא השתיקה של אלה הנחשבים כשומרי הסף המוסריים של החברה. גינויים המגיעים במהירות כלפי שנאה אחרת, מגיעים באיחור ניכר - אם בכלל - כאשר מדובר במדינת ישראל או ביהודים. חשוב להדגיש כי האנטישמיות לאחר השבעה באוקטובר 2023 שברה שיאים והגיעה לרמות שלא נראו ב-50 השנים האחרונות. בערים רבות ברחבי העולם, יהודים חששו ללכת עם סממנים יהודיים, בתי כנסת הושחתו, וקריאות להשמדת ישראל נשמעו בהפגנות המוניות. אוניברסיטאות שנחשבו למעוזי סובלנות הפכו למוקדי עוינות כלפי סטודנטים יהודים. התופעה החמורה מכל היא הלגיטימציה החברתית שניתנה לביטויי שנאה אלו, לעתים קרובות תחת מסווה של "סולידריות" או "ביקורת פוליטית".

עלינו להכיר בכך שהאנטישמיות לא נשארה קפואה בדפי המחזה של שייקספיר. היא התפתחה, התמסדה והפכה מתוחכמת יותר ומופצת ברשתות החברתיות במהירות שיא. המאבק בה מחייב זיהוי של סטנדרטים-כפולים והתנגדות להם, עמידה על דיוק עובדתי והקשר היסטורי שלם, שבירת השתיקה והתעקשות על גינוי אנטישמיות באותה נחרצות כמו כל צורת שנאה אחרת.

האנטישמיות, בין אם היא מגולמת בדמותו של שיילוק או מוסווית בשיח פוליטי עכשווי, נותרת בבסיסה אותה תופעה מסוכנת. ההיסטוריה לימדה אותנו שהשתיקה מול אנטישמיות היא שותפות לפשע. ההתנגדות לה אינה בחירה – היא חובה מוסרית. בעולם שבו השנאה מחליפה מסכות בקלות כה רבה, עמידה איתנה מול אנטישמיות על כל צורותיה היא קו ההגנה האחרון של החברה הנאורה כולה.

שיילוק: "ליהודים אין עיניים? ליהודים אין ידיים, איברים, גוף, חושים, רגשות, יצרים? ניזונים מאותו אוכל, נפצעים מאותו נשק, חשופים לאותן מחלות, מתרפאים באותם אמצעים, חם וקר להם מאותם חורף וקיץ כמו נוצרים? אם אתם דוקרים אותנו, אנחנו לא מדממים? אם אתם מדגדים אותנו, אנחנו לא צוחקים? אם אתם מרעילים אותנו, אנחנו לא מתים? ואם אתם עושים לנו עוול, שלא ננקום?"

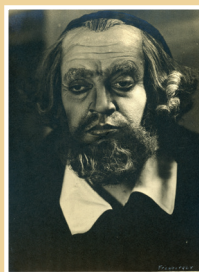
הפקות עבר של "הסוחר מוונציה" בתיאטרון הבימה

"הסוחר מוונציה", אחת מיצירותיו המורכבות ומעוררות המחלוקת של ויליאם שייקספיר, עלתה על בימת הבימה לאורך השנים במספר הפקות, שכל אחת מהן העניקה פרשנות שונה לטקסט הקלאסי והציבה במרכז את הדמות הטעונה של שיילוק היהודי.

1936

בימוי: ליאופולד יסנר, בתפקיד שיילוק: אהרון מסקין / שמעון פינקל

בשנת 1936 הועלה המחזה לראשונה בארץ על-ידי תיאטרון הבימה בתרגום שמעון הלקין, בבימויו של הגרמני ליאופולד ייסנר ובהשתתפותם (לסירוגין) של אהרון מסקין ושמעון פינקל כשיילוק וחנה רובינא כפורציה. באותה תקופה לא ניתן היה לנתק את המחזה מההקשר האנטישמי של גרמניה הנאצית. רבים אף התנגדו להעלאת המחזה והתעוררה סערה ציבורית עזה וחסרת תקדים בתיאטרון העברי בארץ ישראל.

שמעון פינקל בתפקיד שיילוק, 1936 \ צילום: ד"ר פריברגר

אהרון מסקין בתפקיד שיילוק, 1936 \ צילום: ד"ר פריברגר

שער התכנייה של ההפקה הראשונה בבימה, 1936

1959

בשנת 1959 הועלה המחזה שוב על ידי תיאטרון הבימה, בבימויו של האירי טירון גאטר, שוב בהשתתפותם של השניים, **אהרון מסקין ושמעון פינקל** לחילופין, בתפקיד שיילוק. ההצגה הציתה ויכוח ציבורי בשנית ועוררה תגובות קיצוניות.

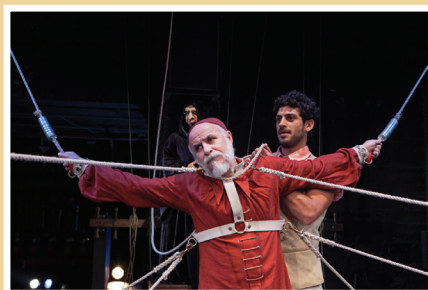

1959, מימין לשמאל: אילנה קופר (ג'סיקה), שמעון פינקל (שיילוק), שמוליק סגל (גובו). בתפקיד שיילוק: אהרון מסקין / שמעון פינקל (צלם לא ידוע).

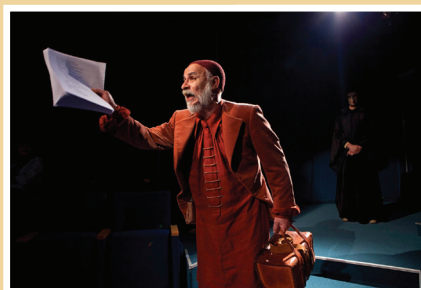
2012

בימוי: אילן רונן, בתפקיד שיילוק: יעקב כהן

בשנת 2012 הועלה המחזה בהבימה בבימויו של אילן רונן, עם השחקן יעקב כהן ז"ל בתפקיד שיילוק. כחלק מאולימפיאדת התרבות שהתקיימה בלונדון לקראת המשחקים האולימפיים 2012, אירח תיאטרון ה"גלוב" השייקספירי היוקרתי, 37 להקות שונות מרחבי העולם ב-37 לשונות. הבימה הוזמנה לייצג את ישראל ואת השפה העברית. זו פעם ראשונה שתיאטרון ישראלי מופיע עם הצגה שייקספירית בתיאטרון ה"גלוב", המכיל למעלה מאלף חמש מאות מקומות. הקהל בלונדון קם על רגליו בתום הצגות "הסוחר מוונציה" והריע לשחקני התיאטרון הלאומי הבימה.

2012, יעקב כהן בתפקיד שיילוק \ צילום: גרדאר אלון

2012, יעקב כהן בתפקיד שיילוק \ צילום: גרדאר אלון

אפילו

פראו גובו:

לרגע לא חשבתי... לרגע לא דמיינתי שככה זה יגמר. מה שקרה בברלין לא נשאר רק בברלין. בכל מקום - שואה, נקמה. כל העולם צמא לדם. אפשר לשפוט אותה, את היהודיה שלי, פראו שיילוק מעולם לא היתה שה תמים. אבל גם אני הייתי משחיתה את הסכין. גם אני הייתי תובעת את ליטרת הבשר של אלו המבקשים את מותי. ואני בכלל נוצרייה. אבל העולם הוא רק כמה. במה שכל אדם חייב לשחק בה תפקיד. וזה של שיילוק - עצוב מאוד. (חושך)

אפילו חדש שנכתב עבור ההפקה הנוכחית
כתיבה: נגה אשכנזי

קופות: 03-6295555, כרטיסים לקבוצות: 03-5266707, 03-5266608, 03-5266607
www.habima.co.il, תלמידים ונוער: 03-5266609, רכישת הצגות חוץ: 03-5266705